



Одесский национальный морской университет  
Украинская государственная академия железнодорожного транспорта  
Институт морехозяйства и предпринимательства  
Луганский государственный медицинский университет  
Харьковская медицинская академия последипломного образования

---

Входит в международную наукометрическую базу

**РИНЦ SCIENCE INDEX**

Импакт-Фактор > 0

*Международное научное издание*

*Сборник научных трудов*  
*SWorld*

---

Том 40  
*Экономика*

Иваново  
Маркова ЯД  
2013

**Главный редактор:** *Куприенко Сергей Васильевич*, кандидат технических наук

**Ответственный секретарь:** *Шибяев Александр Григорьевич*, доктор технических наук, профессор, Академик, Украина

**Редакционный совет:**

*Бездежних Татьяна Ивановна*, доктор экономических наук, профессор, Россия

*Дорохина Елена Юрьевна*, доктор экономических наук, доцент, Россия

*Климова Наталья Владимировна*, доктор экономических наук, профессор, Россия

*Кочнев Юрий Юрьевич*, доктор экономических наук, доцент, Россия

*Курмаев Петр Юрьевич*, доктор экономических наук, профессор, Украина

*Липкина Инна Александровна*, доктор экономических наук, профессор, Академик, Украина

*Пахомова Елена Анатольевна*, доктор экономических наук, доцент, Россия

*Резников Андрей Валентинович*, доктор экономических наук, доцент, Россия

*Савельева Нелли Александровна*, доктор экономических наук, профессор, Россия

*Соколова Надежда Геннадьевна*, доктор экономических наук, доцент, Россия

*Стрельцова Елена Дмитриевна*, доктор экономических наук, доцент, Россия

*Рылов Сергей Иванович*, кандидат экономических наук, профессор, Украина



# СОДЕРЖАНИЕ

## ЭКОНОМИКА

### Экономика отраслей хозяйства

ЦИТ: 413-0848 Максименко М.В. ЭФФЕКТИВНОСТЬ И ПУТИ  
РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА.....3

ЦИТ: 413-0934 Гусева Н.В., Шевченко Н.Ю., Сошинов А.Г. АНАЛИЗ  
СТРУКТУРЫ ТАРИФОВ НА ЭЛЕКТРОЭНЕРГИЮ  
В РОССИИ И ЗА РУБЕЖОМ.....5

ЦИТ: 413-0949 Шевела Ю.В., Дроботова О.О. ОСОБЕННОСТИ  
СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ ПРОЕКТОВ В СФЕРЕ  
ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.....9

ЦИТ: 413-1061 Горяйнов И.Б. ГОСУДАРСТВЕННАЯ  
ПОДДЕРЖКА РАЗВИТИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА:  
РОССИЙСКИЕ РЕАЛИИ И МИРОВОЙ ОПЫТ.....15

ЦИТ: 413-1105 Найдено П.А., Петрич Н.С., Вайцеховская С.С.  
ОСОБЕННОСТИ ИНВЕСТИЦИОННОГО РАЗВИТИЯ  
СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА РОССИИ В  
СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ.....18

ЦИТ: 413-1072 Осипенко О.В. ПРИНЯТИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ  
РЕШЕНИЙ НА РЫНКЕ ПРОЕКТОВ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО  
ПАРТНЕРСТВА.....21

ЦИТ: 413-1243 Ковальчук С.В. МАРКЕТИНГОВЕ  
ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРЧОВИХ  
ПІДПРИЄМСТВ.....26

ЦИТ: 413-1260 Кузьмін О.Є., Пирог О.В. СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ  
СЕКТОРНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА  
В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА.....30

### Экономическая теория и история

ЦИТ: 413-0293 Петречук А.С., Чернягина О.А., Лескина О.Н.  
ОСОБЕННОСТИ БЕЗРАБОТИЦЫ НА РЕГИОНАЛЬНЫХ РЫНКАХ  
ТРУДА (НА ПРИМЕРЕ САРАТОВСКОЙ И ПЕНЗЕНСКОЙ ОБЛАСТЕЙ)....36

ЦИТ: 413-0348 Помінова І.І. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ  
ОСВІТИ В УМОВАХ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....38

ЦИТ: 413-1107 Пачева Н.О. РОЛЬ ПОЗАЭКОНОМІЧНИХ  
ІНСТИТУТІВ У ВІДТВОРЕННІ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ .....41

ЦИТ: 413-1111 Сазонова Е.О. ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЕ  
ЦЕННОСТНЫХ ЭКВИВАЛЕНТОВ НА РЫНКЕ  
ИНФОРМАЦИОННЫХ БЛАГ .....46



ЦИТ: 413-1270 Самсонова Т.М. ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ЕКОНОМІКИ.....	50
ЦИТ: 413-1294 Дмитерко М.О. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕФІНІЦІЙ ПОНЯТТЯ «КЛАСТЕР».....	53
ЦИТ: 413-1302 Томчук-Пономаренко Н.В. ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ.....	57
ЦИТ: 413-1308 Беломаз В.В. ІНФОРМАЦІЯ КАК ФАКТОР ПРОИЗВОДСТВА.....	62
<b>Управленческий учет и бюджетирование</b>	
ЦИТ: 413-0168 Фоміна О.В. ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ДЛЯ ЦІЛЕЙ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ.....	65
ЦИТ: 413-0239 Казанцева Г.А., Харитонова Р. А., Дикун Н. А. ІДЕОЛОГІЯ СТРАТЕГІЧЕСЬКОГО УПРАВЛЕНЧЕСЬКОГО УЧЕТА.....	74
ЦИТ: 413-0497 Бочарова О.О. СТРАТЕГІЧЕСЬКІЕ АСПЕКТЫ БЮДЖЕТИРОВАНИЯ.....	77
ЦИТ: 413-1001 Дуракова А.С., Полянская Т.А. Б ЮДЖЕТИРОВАНИЕ – ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ФИНАНСОВОГО ПЛАНИРОВАНИЯ.....	80
ЦИТ: 413-1193 Гончаренко О.М. ФОРМУВАННЯ ЦЕНТРІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	89

**УДК 330**

**Пачева Н.О.**

**РОЛЬ ПОЗАЕКОНОМІЧНИХ ІНСТИТУТІВ У ВІДТВОРЕННІ  
СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ**

*ДВНЗ «Київський національний  
економічний університет імені Вадима Гетьмана»,  
Київ, просп. Перемоги, 54/1*

**UDC 330**

**Pacheva N.O.**

**ROLE OF NON-ECONOMIC INSTITUTIONS IN THE  
REPRODUCTION OF SOCIAL CAPITAL**

*SHEE «Vadym Hetman Kyiv National Economic University»,  
Kyiv, prosp. Peremogu, 54/1*

*Анотація. В статті досліджено роль позаекономічних інститутів у відтворенні соціального капіталу. Головну увагу зосереджено на процесі впливу довіри, норм та соціальних мереж на розвиток соціального капіталу. Встановлено, що примноження соціального капіталу, починаючи з мікрорівня та закінчуючи макрорівнем, гарантує стабільний соціально-економічний розвиток.*

*Ключові слова: соціальний капітал, відтворення соціального капіталу, позаекономічні інститути, соціальні мережі, норми та цінності, довіра.*

*Abstract. In the article the role of non-economic (external) institutions in the reproduction of social capital is investigated. Most of the focus is on the impact process of confidence, standards and social networks on social capital development. It is determined that accumulation of social capital funds from micro level to macro level ensures stable socio-economic development.*

*Keywords: social capital, reproduction of social capital, non-economic institutions, social networks, standards, confidence.*

Позаекономічні інститути є найбільш стійкішими і соціально доцільним інститутами, вони фіксуються в звичках, традиціях, стереотипах мислення, неформальних нормах, цінностях, а вже потім і в писаному праві.

В усіх сферах людських відносин має місце такий позаекономічний інститут як довіра. Довіра є соціально-економічним механізмом, що забезпечує соціальний розвиток, вона виступає як один з факторів, що підтримує інтегрованість та стійкість суспільства, приймає участь у конструюванні горизонтальних і вертикальних зв'язків, і є умовою виникнення різних об'єднань та асоціацій і т.д.

Управління процесом формування та накопичення соціального капіталу відбувається через механізм довіри, яка є структурним елементом соціального капіталу і основою побудови як економічних, так і позаекономічних відносин. Економіка, суспільство, регіон, ринок не може існувати без довіри. Ринок відтворює довіру як певний товар, тому реальною проблемою економіки є досягнення економічної ефективності та оптимального рівня довіри, так як вона знижує трансакційні витрати та збільшує взаємодію у процесі обміну.

На думку великої кількості науковців відтворення соціального капіталу і відтворення довіри є рівнозначними процесами. Ф. Фукуяма дає визначення соціальному капіталу як «певний потенціал суспільства або його частини, що виникає як результат довіри між його членами» [8]. Він звернув увагу, що саме довіра є важливим компонентом соціального капіталу, а соціальний капітал - це форма матеріалізованої довіри. Якщо в суспільстві чи в певній групі акторів присутня довіра, як соціальний капітал - це означає, що в даному суспільстві чи групі утворюється довіра між їх членами, а це дає переваги для ведення спільної діяльності, шляхом зниження трансакційних витрат.

Вплив довіри на формування соціального капіталу є досить актуальним на даний момент. Довіра як елемент соціального капіталу є продуктом тих цінностей і моральних норм, які склалися і діють в певному суспільстві. Довіра,

в уявленні людей, може виступати і джерелом, і результатом соціального капіталу. При низькому рівні довіри в людей знижується здатність вступати у взаємини, що знижує можливість утворення соціальної мережі.

Адам Сміт визнавав, що довіра це «природне почуття індивіда», і його «установка на довіру» є базовою і панівною [5, с. 324]. «Будь-яка система - економічна, правова чи політична - вимагає довіри в якості обов'язкової умови. Без довіри вона не в змозі стимулювати необхідну діяльність у ситуації невизначеності або ризику» [3, с.103].

В суспільстві довіра має бути взаємною, як громадяни мають довіряти діям держави, так і держава має бути впевнена, що її громадяни будуть виконувати установлені цілі. Це дасть можливість створювати довгострокові стратегії розвитку регіонів та держави в цілому. За відсутності довіри до держави зі сторони громади відбуваються лишні затрати часу і зусиль на контроль та примус до дії, а при відсутності соціального капіталу в країнах, організаціях, групах відбувається уповільнення їх розвитку.

Суспільство, держава, об'єднання, група має свої особливості внутрішньої структури та взаємовідносин, будь-яка взаємодія утворює мережі зв'язків. Довіра у відносинах між акторами допомагає створенню міцних ділових зв'язків або об'єднань. Все частіше у науковій літературі прослідковується той факт, що соціальні мережі та довіра відіграють значну роль для економічного розвитку. Заславська Т.І. зазначає, що вимірювання соціального капіталу здійснюється завдяки широті, міцності і престижності соціальних зв'язків суб'єктів, рівня їх включеності в суспільні структури, соціальними та інформаційними мережами, багатством і насиченістю способу життя [4].

Процес відтворення соціального капіталу має рівневий характер, він відбувається на таких рівнях:

- мікрорівень: через величину міжособистісних зв'язків (відносини в середині сім'ї), що впливають на локальні об'єднання; через можливість соціальних мереж нагромаджувати та розподіляти цінності та ресурси, що впливає на ефективну колективну діяльність всіх членів соціальної мережі. При

відсутності міжособистісної довіри неможливо людей спонукати до самоорганізації і взаємодії, а в результаті і до соціально-економічного розвитку.

- мезорівень: через мережу зв'язків побудованих в певній групі, організації (корпоративний соціальний капітал).

- макрорівень: відтворення соціального капіталу на рівні держави та уряду за допомогою позаекономічних інститутів (ментальності, звичок та стереотипів мислення, довіри, освіти, релігії, культури та виховання). На даному рівні соціальний капітал створює підґрунтя для розвитку суспільного добробуту, демократії та ін..

Без міцних відносин побудованих на довірі на мікрорівні не можливе ефективно відтворення соціального капіталу на макрорівні.

Соціальний капітал відіграє значну роль у побудові громадянського суспільства, основою якого є мережа добровільно утворених організацій. Формування соціального капіталу залежить від показників залучення до активної громадської діяльності. Стосовно соціального капіталу у контексті діяльності громади Л.Климанська та О.Софій твердять, що «Громада створює і підтримує механізм соціальної солідарності, створює і примножує соціальний капітал - простір, де цінується довіра, взаємодопомога» [2].

Аналітична записка «Третій сектор у них і у нас» вказує, що громадські організації і соціальний капітал мають зв'язок: «громадські організації у демократичних суспільствах вважаються осередками акумуляції і середовищами реалізації соціального капіталу. Соціальний капітал - це люди, їхні ідеї, їхні бажання і вміння вирішувати існуючі проблеми, діяти у напрямі розвитку різних сфер суспільства. Як свідчать дослідження, громадські ініціативи через соціальний капітал тісно пов'язані з економічним розвитком суспільства: активний економічний ріст відбувається саме у тих країнах, де є традиції громадських об'єднань, їхньої участі у прийнятті рішень і вирішенні суспільних проблем» [6].

Пов'язуючи довіру з добровільними асоціаціями Р.Патнам вважає, що довіра - основа соціального капіталу, а добровільні асоціації - джерело довіри.



На державному рівні можуть виникати недержавні та громадські організації, які впливають на мезорівні на розвиток соціального капіталу.

Недержавна організація (НДО) є легальним підприємством створеним окремо від держави. Це може бути консолідований громадський рух, який складається з окремих, взаємно не підпорядкованих, але взаємодіючих громадських організацій, які спрямовують енергію громадян на творчу діяльність і тим самим знижують соціальну напругу в суспільстві. Цей ефект має місце коли в демократичному суспільстві, по-перше, існує «критична маса» недержавних неприбуткових організацій здатних впливати на хід суспільних процесів і, по-друге, переважна більшість громадських організацій не є антагоністами, тобто, коли вони не тяжіють до взаємовиключаючих політичних, національних, або інших полюсів...НДО створюють основу громадянського суспільства, є вирішальним стабілізуючим фактором, гарантом демократичного шляху розвитку. Так звані інституційні інвестори, які не належать ні до державного, ні до комерційного сектору - пенсійні, благодійні фонди, фонди культури, науки та ін., разом зі своїми допоміжними установами забезпечують левову частку світового венчурного капіталу [1].

Недержавні організації в суспільстві з високим рівнем довіри допомагають у створенні та збільшенні соціального капіталу шляхом активного впливу на діяльність держави через забезпечення захисту громадянського суспільства, соціальних гарантій, ефективний розподіл доходів та інше. Проте як показує досвід в порівнянні з іншими розвиненими країнами світу недержавні організації в Україні є досить не популярними.

Громадська організація - об'єднання громадян, яке створюється для спільної реалізації спільних інтересів (культурних, економічних, вікових, гендерних, регіональних, релігійних, професійних, соціальних тощо). Новий Закон України «Про громадські об'єднання», що вступив у силу з 1 січня 2013 року, визначає громадську організацію як «громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи», тобто це одна з організаційно-правових форм громадських об'єднань в Україні [1].

Службою Центру Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва з 17 по 22 травня 2013 року, було проведено ряд соціологічних досліджень. Здійснено опитування громадян щодо їх позиції відносно активної громадської діяльності (див. табл. 1).

**Таблиця 1**

**Чи можете Ви сказати, що залучені до активної громадської діяльності? (динаміка, 2008-2013)**

	Червень 2008 р.	Травень 2013 року
Так	11,6	8,1
Ні	76,2	85,2
Важко відповісти	12,2	6,7

\*джерело [10].

Як бачимо, за даними таблиці 1, серед опитаних респондентів до активної громадської діяльності у травні 2013 року було залучено 8,1%, в порівнянні з червнем 2008 року 11,6 це на 3,5 % менше. Можливо збільшення кількості людей задіяних в громадській діяльності пов'язано з Парламентськими виборами в Україні в 2007, або з майбутніми виборами Президента України у 2010 році. З часом кількість таких громадян зменшилася.

Головна проблема, що народ не бажає вступати до різного роду громадських організацій це видно по показникам 2008 року – 76,2%, 2013 року – 85,7%. Довіра населення до громадських організацій і бажання приймати участь у її діяльності досить невелика. Соціальна мережа не збільшується, а навпаки зменшується, що і унеможливорює нормальний розвиток соціального капіталу.

Ще одне проведене дослідження соціологічною службою Центру Разумкова з 1 по 6 березня 2013 року «Чи довіряєте Ви громадським організаціям?» (див. табл. 2). Кількість людей, що довіряють повністю чи частково у червні 2008 року склала 26,9%, у березні 2013 року - 39,5%. Навідміну від громадян, які не довіряють в тій чи іншій мірі - у червні 2008 року склала 73%, у березні 2013 року - 60,4%.

**Таблиця 2**

## Чи довіряєте Ви громадським організаціям?

	Червень 2008	Березень 2013
Повністю довіряю	4,7	4,5
Скоріше довіряю	22,2	35
Скоріше не довіряю	23,6	27,7
Повністю не довіряю	22,1	17,8
Важко відповісти	27,3	14,9

\*джерело [9].

За даними Державної служби статистики України на початок 2013 року в Україні офіційно зареєстровано 74500 громадських організацій, з них: релігійних – 24720, профспілок – 28852 та інше. Кількість яких з року в рік зростає, наприклад: у 2012 році їх було зареєстровано 71767, а це на 2733 громадських організацій менше [7].

Державна підтримка на створення та функціонування недержавних організацій суттєво впливає на формування соціального капіталу. Нажаль в Україні фінансування недержавних організацій є недостатнім, а від нього залежить ефективна діяльність та реалізація свого потенціалу.

На сьогодні українське суспільство не здатне до самоорганізації, нема великого бажання допомогти і зі сторони держави (бути посередником, надавати фінансові ресурси). Пасивне суспільство запобігає формуванню соціального капіталу, так як відсутні довірчі відносини, низька кількість учасників недержавних громадських організацій, що могли б ефективно впливати на розбудову демократичного, громадянського суспільства.

Тому перед нашою державою постає таке завдання - задля підвищення рівня довіри до державних інститутів і в результаті збільшення соціальної мережі, а потім зростання соціального капіталу в країні, необхідно створювати дієві громадські організації, допомагати вже існуючим недержавним організаціям, адже вони є головним джерелом соціального капіталу. В результаті їх співпраці відбувається створенні та примноження соціального капіталу, що є гарантом стабільного соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Вільна енциклопедія. Вікіпедія [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>
2. Климаська Л. Громада це... / Л. Климаська, О. Софій // Громадські ініціативи. – 2001. - № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.civic.intiatives.org.ua/9/7.htm>
3. Luhmann N. Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives // Trust-Making and Breaking Cooperative Relations. - Oxford: Basil Blackwell, 1988. P. 94-107.
4. Рейтинг добробуту України завищений, бо спирається на офіційну статистику. – Режим доступу : [http : //www.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news\\_id=4269](http://www.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=4269)
5. Смит А. Теория нравственных чувств - М. : Республика, 1997. – 351 с.
6. Третий сектор у них и у нас: Аналитическая записка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http : //www.mayor.udm.ru/gorod/sector3/d-2.html](http://www.mayor.udm.ru/gorod/sector3/d-2.html)
7. Україна у цифрах у 2012 році. Державна служба статистики України. Статистичний збірник. Київ 2013. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat\\_u/2013/sb/07\\_13/zb\\_Ukr\\_2012.zip](http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2013/sb/07_13/zb_Ukr_2012.zip)
8. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма ; пер. с англ. Д. Павловой. - Москва : Аст : Ермак, 2004. - 730 с.
9. Чи довіряєте Ви громадським організаціям? (динаміка, 2001-2013) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll\\_id=81](http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=81)
10. Чи можете Ви сказати, що залучені до активної громадської діяльності? (динаміка, 2008-2013) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll\\_id=367](http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=367)

Статья отправлена: 12.12.2013г.

© Пачева Н.О.